

Lövey Varga Éva

Historia est magistra vitae

**Történelmi és régészeti
recenziók és írások**

(Lövey-)Varga Éva:
Kirill Firszov-A szauromata elit sírjai

K. Firszov a Kr.e. 6-4. sz. szauromata/ szarmata népességének sírleleteiről írt cikke komoly áttekintést ad a Don és az Urál területétől délre eső részek temetkezéseiről. A cikkben foglalkozik az állatstílus összehasonlító vizsgálatával, és a leletkategoróriák segítségével 2-3 különböző régészeti kultúrákat igyekszik elkülöníteni, melyek szintén a szkíta kultúra részét alkotják, a leírt ismertetés szerint is.

Az Alsó-Volga vidékének szauromata emlékei fejedelmi temetkezéseket jelentenek. Nazarov és Oszk közelében a Cebakla felső folyásától nyugatra találtak egy gazdag sírt, melyet 1980-ban tártak fel, és melyet a Kr.e. 6. sz. végére, 5. századra kelteztek 59 tárgy alapján. Ezt a Moszkvai Állami Múzeumban helyezték el, kiállítások keretében. A leletanyagban csontkanalat, állatábrázolásos botvéget, korong formájú bronztükröt, bikonikus arany fülbevalókat találtak. A cikk részletesen ír az egyes tárgyak kinézetéről, ismerteti azokat. A plasztikus ornamentális díszítés metszés technikájával kombinálva került felhasználásra a kanál esetén, a medve testébe macskaszerű ragadozót véstek. A talált csont és szaru kanalak a szerző szerint az eurázsiai sztyeppe lovasnomád anyagi kultúrájának tipikus elemét képezték. Formájuk alapján a szerző mások megítélését követve, ezeket piperecikként kezeli és ismerteti, és megjegyzi, hogy legújabbán kultusztárgyakként kezelik ezeket. A kanalak állatstílusú díszítés körébe tartoznak, mint megállapítja, és leírja azokat, de megemlíti azt is, hogy a Kr.e.4. század idejére ezek nagy része díszítés nélkülivé válik. A csont botvég párhuzamát a Közel-Keleten keresi, és az Akhaimenida művészetből származtatja, és az altaji Pazirik kurgán csont- és fáfaragványai között említi. A BIS-OBA kurgánból aranylemezből készült süvegcsúcsot, és négylevelű rozettákat emel ki a szerző, ritkaságként említve a szauromata leleltek között. Ezeket ruhadíszként tartja számon, és szakrális-mágikus jelleget tulajdonít nekik. Kr.e. 6. századnak tartja az innen előkerült bikonikus arany fülbevalókat, melyeknek kúpjai nyitott aranyhuzalon függenek. Az előállítási technikák különbözőségét csak néhány formai részletben jelöli meg. A leletek között szereplő nagyméretű bronztükröt párdualakban végződő nyéllal írja le, melyet az olbiai szkíta példányoktól ellentétben sematikusnak jelöl meg. Elterjedési területüket Magyarországtól Orenburgig említi. A bis-obai kurgánban üveggyöngyöket, kavicsokat, fénőköveket, kézzel formált edényt, és három kék és ezüst festékkel töltött kagylót említ. Találtak még benne fekete, kék, sárga, barna és zöld ásványi porfestékeket is a leírása szerint, melyeket bőr zsákocskákban vagy agyag-, és kőedényekben is tároltak, s melyeket dörzsöléssel állítottak elő. Tárolásukra agyagfazekakat használtak, színes főníciai üvegedényeket pedig a gazdag sírokban lelünk.

A Miass folyó környékén, Karcazinszkaja és Csenojarszkaja falvak közelében 1987-ben parasztlakban találtak arany nyakperecet, vasláncszálal és szauromata rézüsttel. Sajnos ennél

pontosabb leírást nem ad a szerző, tehát elég felületesnek tűnik az ismertetése. Sem a beszámolókat nem említi, sem azoknak a helyét, fellelhetőségét. A leírása meglehetősen pontos a tárgyról: két összeforrasztott, kerek átmetszetű, üreges pálcából készítették, és végeit aranylapokkal zárták le. Megfigyelése alapján az arany nyakperecek állat- vagy mesebeli lények fejében végződhetnek. Ezek a leletek ebbe a csoportba tartoznak, viszont végződéseik hiányoznak.

1928-ban folytatták a Bis Oba környéki kurgánok vizsgálatát, egy kurgán feltárásával, B. N. Grekov vezetésével – említi. Más feltárásokat nem hoz nyilvánosságra, és nem is utal lehetőségekre sem, ami a cikk hiányosságai közé sorolandó. Az Orenburg környéki 7. kurgánban kerek lapú kőasztalt találtak, melyek párhuzama a Dél-Urál területén fordul elő. Hordozható áldozati oltárnak tartják, melyeket festékek összetörésére is használhattak. Említi viszont a szauromata vezető réteg további sírjait is, az Ilek folyó mentén. A Pjatimari-I. 3 nagy kurgánjának leleteit elemzi még a szerző a cikkben, melyek 3-5,5 méter magasak révén, kisebbekkel voltak körülvéve. A 8. kurgán Kr.e. 5. sz.-i gazdag építménye csoportos temetkezést tartalmazott. Az itt temetett harcost az eredeti földfelszínre fektették, és felszerszámozott lovak temetkezése volt mellette.

A 4. kurgán kora szarmata komplexuma 2 m magas, és 24-32 m d-jű temetkezés volt, melyet kőpáncéllal erősítettek meg, és négy temetkezést tartalmazott. Központi sírja 6,5x5,5 m, 1,9 m mélyen, és fatörzsekkel fedték. A leletei között pofarudas zabla, bronz fejhámdíszek, föníciai import üvegedény, kék színű, sárga-fehér sávós átlátszó üvegtál, korongformájú kék emailberakásos permükön granulációval és filigránokkal díszített aranyfülbevalók voltak. A medve és patás leletek más sírokban is előfordultak, homloklemezekkel is. Gyerektemetkezést is leír a szerző, krétával jelzett kőlapos koponyaborítással. A sír padmalyos, mellékletekben nyílhegyeken kívül birkacsontokat, vadkanfog-csüngőt és csontkést említi. A közeli temetkezéseket családnak feltételezi. Beszámol Mecet-Szaj 25 kurgános temetkezéséről is, részletesen, és a 8. kurgán 5 temetkezését emeli ki, melynek fősírja két gazdag nő temetkezését rejtette, dromoszós megoldással, fászerkezettel. Az idősebb temetkezés bronzpálca nyakláncát aranylemez borította, és ezüsthuzal fülbevalói voltak, többféle melléklete teknősbéka tányéron kívül lapos bronztükröt, fadóboz maradványt is rejtett. A fiatal nő mellékletei üvegyöngyöket és karneolt is tartalmaztak, tegeze mellett pedig indiai bronztükrök feküdt. Az Altaj-vidékéről 10 temetkezésű kurgánt hoz példaként, és részletesen elemzi. A Kr.e. 5-4. sz.-ra datálja. Hucsotóvó területéről a lószerszámzatos temetkezést, lóasztragaloszokkal. A cikk pontos elhelyezéseket, és sírrajzokat nem tartalmaz, viszont a tárgyak képei meglehetősen jó minőségűek, elemezhetők. Felveti a ragadozófejekben végződő

zablapálcák furcsaságát, de pontosan nem jelöli meg, miért tartja ezt furcsának. Teve, és vaddisznófej ábrázolásokat ír még le, és a pontuszi művészet hatásának tartja az utóbbiakat. Az összekötözött jávorszarvas ábrázolásokkal pedig áldozati mivoltukra céloz. Leírja, hogy a sírokban 11 lószerszámkészlet volt, jelképes lótemetkezésként. Váratlanul végződik a cikk, pontatlan leírással, és földrajzi közlésre utalással.

Lövey-Varga Éva:

**Siklósi, Zs. 2006 A régészeti kultúra fogalmának változása és az etnikai
identitás azonosítása az ősrégészeti kutatásokban. Korall 24-25/7 (2006) 73-
88. című cikkének ismertetése**

Siklósi Zsuzsa a Korall folyóiratban megjelent cikkében a régészeti kultúra fogalmának eredetéről, a processzualista rendszerszemléletről és a processzualista felfogásról értekezik, rövidebb terjedelemben. A régészeti kutatások kulcsproblémájaként veti fel a feltárt leletanyag egykori közösségekkel való azonosítását. Megjegyzi, hogy a régészeti korszakok között jelentős különbségek figyelhetők meg, az ismeretek bővülésével, és az ezzel együtt járó szemléletváltással egyetemben.

Felhívja a figyelmet arra, hogy az őskorkutatás régészeti kultúra fogalma jelentős mértékben tér el a köznyelv és a társadalomtudományok kultúra fogalmától, tehát más megközelítéseket igényel.

Magának a szónak a használata a cikk kutatásai alapján a 19. századra vezethető vissza, és a nemzetállamok születéséhez kapcsolódik, ebből indultak ki az őskori Európai etnikai jellegű kutatásai. Kiemeli Gustav Kossinna munkásságát, aki a germánok ősiségének dokumentálására a késő antik és kora középkori írásos források etnikai leírásaihoz nyúlt vissza. A zárt régészeti kultúrprovinciák egybeesését hangsúlyozta bizonyos nép- és törzsterületekkel. A feltevést a régészeti leletanyagokban nyomon követhető változások több száz vagy ezer éven keresztül nyomon követhetősége támasztja alapvetően alá.

Az általa képviselt nézetekkel szemben (és az indogermán őshaza elméletével szemben) lépett fel Vere Gordon Childe, aki Kossinna alapfeltevését fejlesztette tovább. Felhívta a figyelmet bizonyos leletcsoportok és leletanyagok együttes előfordulására, és a szabályosan összetartozó vonások összességét kulturális csoportként, kultúraként definiálta. A ma népek hívt csoportok ezen komplexumok tárgyi kifejeződései alapelmélete szerint.

Az eltérő helyeken élők különböző kultúrákat hoznak létre. Így a rendszeresen előforduló tárgytípusok és régészeti jelenségek együttese és jól körülhatárolható területi egysége határozza meg a tulajdonképpeni régészeti kultúrát,- amint írja. Childe feltételezte a régészetileg körvonalazott kultúrák azonosságát az egykor a területen élt népek anyagi kultúrájával, és a definiált régészeti kultúrákat önálló entitásnak tekintette. Egyértelműen megfeleltette egymásnak a régészeti kultúra, a nép vagy etnikum és nyelv egységét, ahogyan a szerző ezt leírja. A hagyományos régészet az etnikumot homogén, állandó egységnek tekintette, amely a területen egységesen körülhatárolható. Az anyagi kultúra hirtelen változása mögött ezért a hagyományos régészet idegen etnikumot feltételezett, és ezeket migrációval, kolonizációval, hódítással magyarázta. Childe viszont nyelvészeti alapon feleltette meg egymásnak a régészeti kultúrákat és etnikumokat. Felismerte, hogy vannak olyan tárgytípusok, amelyek több kultúrában is előfordulhatnak. Érdemeként emeli ki Siklósi Zsuzsa, hogy definiált analitikai egységet adott az ősrégészeti kutatás kezébe.

A processzualista rendszerszemléletről is szól cikkében. A régészeti jelenségek új megközelítését és értelmezését jelentette a kialakuló Újrégészet. A hagyományos régészet a népek vándorlásával, diffúzióval és a kultúrák közötti megfoghatatlan hatásokkal magyarázta a leletanyagok változását, a környezethez való alkalmazkodásokat figyelmen kívül hagyva. Az Újrégészet ezzel szemben a kulturális jelenségek alaposabb magyarázatára való igényeket, világos elméleteket állított fel – írja Siklósi Zsuzsa.

A processzualista régészetben a filozófiai és természettudományos irányzatok meglehetősen nagy hatást fejtettek ki. Egyre szélesebb körben vonták be a természettudományos vizsgálatokat, a statisztikai, rendszerelméleti, zoológiai és botanikai vizsgálatokat. Az Újrégészet megkérdőjelezte a régészeti kultúra fogalmának használatát, nyelvi és etnikai egységgel való egyértelmű megféleltetését. A kulturális evolúciót és a szociális folyamat funkcionista magyarázatát előtérbe helyezve a processzualista régészet újraértelmezte a régészeti kultúrát, és David Clark a rendszerelmélet alapján finomította és átdolgozta a fogalmat. A kultúrát dinamikus és poltetikus egységnek tekintette, amely állandóan egymással kölcsönhatásban levő alrendszerekből, áll. Colin Renfrew hasonló szemléletet dolgozott ki kultúra-felosztásában.

Louis Binford már adaptáció vagy extraszomatikus eszközök rendszerének tekintette a kultúrát, mely magában foglalja az emberek helyekkel és tárgyakkal való kapcsolatrendszerét, mely igen összetett és komplex rendszer. Kapcsolat és interakció termékeként jöttek létre,

Siklósi Zsuzsa rövid történeti áttekintésében az írott forrásokat megelőző korszakok rendszerszemléleteire is kitér. Kiemeli a Friedrich Barth munkásságát követően bekövetkező etnikum felé fordulást, majd értekeznek az etnicitás fogalmához köthető tényezőkről is.

A posztprocesszualista felfogás kialakulásánál pedig felhívja a figyelmet arra, hogy a posztmodern filozófia és a társadalomtudomány a régészetelméletre is nagy hatást gyakoroltak. Az egyén és ideológia szerepének figyelmen kívül hagyásának szembeállítására, a kultúra adaptív-funkcionista jellegének túlhangsúlyozása után a saját kontextusban, a kultúra önmagában való szemlélésére hívták fel a figyelmet. Azonban sem entitásként, sem identitásként nem bizonyult megfelelőnek a régészeti kultúra fogalma. Az 1970-80-as években a stílus fogalmát is újraértelmezték.

Terjedelmi keretek miatt sajnos az ismertetésben részletesen már nem áll mód címszavakban sem áttekinteni a fejlődési folyamatokat.

Érdeemes, és hasznos elolvasni a bő szakirodalommal és részletes hivatkozásokkal ellátott áttekintést, amely jó alapot ad a régészeti megfigyelések gyakorlatához és elméletéhez.

(Lövey-)Varga Éva:
NAGY Marcella - SÜMEGI Pál - PERSAITS Gergő - GULYÁS Sándor -
TÖRŐCSIK Tünde
VASKORI BRONZKINCS IKERVÁR HATÁRÁBAN.
MEGJEGYZÉSEK
A HALLSTATT KORI KULTUSZÉLET REKONSTRUÁLÁSÁHOZ A RÉGÉSZETI
ÉS TERMÉSZETTUDOMÁNYOS VIZSGÁLATOK TÜKRÉBEN című cikkének ismertetése

A cikk a lelőhely pontos helyét részletesen ismerteti. A leleteket az Ikervár határában létesítendő Szélerőműpark nagyberuházáshoz kapcsolódóan találták. A Pinkóci, Malomfeji, Csontházi –dűlők /Agg-erdő/ területén emelendő szélerőmű turbináinak és szerelőterületének helyén.

A területen 17 000 m² –en folytattak feltárásokat 2010 májusától 2011 februárjáig.

A Rába-folyó és a Gyöngyös-patak dombhátain humuszos sárga homokos apró vörös kavicsokkal fedett területén folytatott terepbejárás 5-6 őskori kerámiatöredéket eredményezett. Humuszosítás és felülettisztítás után őskori kerámiatöredékeket hoztak felszínre 40 centiméteres mélységből, az altalaj pedig bolygatatlan, sárga, löszös, vörös, apró kavicsos jellegű volt.

A feltárt lelőhelyek a Pinkóci-, Malomfeji-, Csontházi-, Agg-erdő –dűlő területén összefüggő jellegűek voltak, és egymásnak szerves részét képezik.

A címben szereplő bronzkincseket a Malomfeji-dűlőben találták, ahol a kavicsbánya gödrétől 25 méterre helyezkedtek el.

Az újkőkori, vaskori lelőhelyek mellett avar kori települést is találtak, melynek csupán egyetlen félig földbe mélyített háza volt.

A római kori temető néhány hamvasztásos rítusú, közepesen gazdag, bronzérmekkel jól datálható sírja került elő, néhány urnamezős gödörrel és kerámiával, bronztárgyakkal. A gazdagon díszített bronz kés és a kora bronzkori félig földbe mélyített épület kísérte a leletegyüttest.

A cikk ismerteti az előkerülés körülményeit is. Ezek szerint a dombháton vaskori jelenségek sűrűsödése volt megfigyelhető, mely a nyugati területek (Csontházi/Agg-erdő) területén csökkenő intenzitást mutattak.

A megyében harmadikként került elő egy díszített női idol, a dunántúli vonaldíszes kultúra emlékeként. Több száz jelenség mutatta azt, hogy feltehetően a dunántúli vonaldíszes kerámia kultúrájának települése lehetett, és mellette egy vaskori Halstatt település és egy hozzá kapcsolódó temető látott napvilágot.

A lelőhelyek jelentőségét a cikk két lényeges pontban állapította meg. Az első közlés szerint az 50. objektumban kis, aknaszerű kiképzést találtak, 2 méter mélyen, ahol „in situ” találtak bronzékszerekből, bronz övlemezekből, bronzlemezekből készült szűőtölcsért, bronzedényt, és ötvöstárgyakkal álló bronzkincset. Mindez a Dunántúlon meglehetősen egyedülálló leletet jelentett. A másik jelentőségét a lelőhelynek az adta, hogy 900 méter

hosszan, folyamatosan követhető volt nagy kiterjedésű vaskori lelőhely, és a lelőhely horizontális szerkezete is. A lelőhelyen differenciált tevékenységi területeket lehetett lokalizálni, az elkülöníthető lakófunkciójú területek és temetkezési helyek, valamint a 300-400 m²-nyi szakrális üres tér jellemezték. Mindezt különleges tartalmú, tudatosan sorba rendezett, ugyanolyan formára és méretűre kialakított régészeti jelenségek övezték, valamint tűzrakóhely övezte.¹

Az egyik, feltételezhetően rituális jelenségekben származó bronzkincs innen származott. Előkerült egy 4-5 edényből álló Hallstatt-kori edénydepó is, az egyik üres tér középpontjából.

Ehhez hasonlókat találtak Vas megyében, Sé település Malomi dűlője területén is, ahol a kútszerűen kiásott gödröt a feltáró áldozati gödörként interpretálta.²

A lelőhely jellegét a jelenségek funkcionális interpretációja alapján települési, temetkezési és egyéb területek elkülönítése települési-, temetkezési-, és egyéb területi interpretációt eredményezett.

A lelőhely jellege szerint ház- vagy sárépítmények lehettek, a kincs környezetében talált épületek. Funkcionálisan két csoportba sorolhatók a félig földbe mélyített, egy vagy két oszlophelyes, lekerekített sarkú, téglalap alaprajzú építmények, melyek átlagos mérete 3x4 méter. De a cikk sajnálatos módon ezt az állítását nem fejti ki, nem jó logikával építi fel. A jelenségekben előkerült leletek alapján inkább sírépítménynek feltételezik a szerzők. Az itt megtalált leletek között az ismertetés szerint a finomkerámia dominált. Díszített és festett áru, grafitos edények, tálak, díszített és pyxis-fedők, gazdagon díszített orsógombaok, és szövőszéknehezékek, megmunkált agancseszközök, agancsdarabok. 1-1 kisebb csont- és fémtárgy, csontár, bogozó vagy vaskés, bronzár, díszített bronzkés. Szisztematikus átvizsgálás után kontextusanalízist végeztek, és párhuzamokkal vetették egybe.³

Az előzetesen kezelt leletanyag kora és jellege megegyezik az ikervárral. 1 méter hosszú meander- és háromszögmotívumokkal díszített „agyagoltár”-t találtak, viszonylag kis kiterjedésű lelőhelyen pedig négyszög alaprajzú félig földbe mélyített négyszög alakú jelenséget találtak, 3x4 méteres alaprajzzal. Ezek nem pusztán általában vett kultikus jelenségek, hanem temetkezési rítusokhoz köthetők. Hallstatt időszak meander motívumaik a vaskori kultikus-szakrális tevékenységekkel függenek össze. Az oltár hátrafelé szűkülő-aljú

¹ Természetesen leleteket is találtak: szarvasagancs, bronzkincs, nyúlcsontváz, tűzhely került elő.

² Az innen előkerülő edényt a Kr.e.6 század végére keltezték, épen előkerült díszedény volt.

³ Vát határában Bodontábla, HaC2-D1 lelőhely, Molnár-Farkas 2011 45-46.

volta tárgyi analógiák alapján és a jelenség kontextusa alapján külső épületdíszítő elem lehetett.

A kiemelkedő és precízen bemutatott felhasználási mód korábbi vagy kortárs közép- és észak-itáliai ún. házurnákra utaló párhuzamokra utal.⁴

Az etruszk kultuszéletben előforduló déli tájolás jellemző, az épületdíszítő elemek a bejárat felett helyezkednek el, a D-DK irányban néző szentély-, és templom homlokzat és bejárat jellemzi őket.

A vaskori „oltár”-t a cikk ékesített sírépítményként ismerteti a cikk, amelyet inkább temetkezési helyként tüntet fel. Közeli példaként pedig Moravičany példáját említi meg. A négyszögletes, földbe mélyülő jelenségek sír-voltát egyértelműnek tekinti.⁵ A hamvak faszénnel erősen keverték a leletismertetések szerint, és az elhunytak mellé orsógombot, csészét és tálát is helyeztek. A sírok átlagos méretét 2x2 méterben és négyszögletes alakban határozták meg. Dojna Dolina lelőhelyen megfigyelt régészeti jelenségek is hasonlóak, antropológiai és etnográfiai adatok alapján a halottakat lakóházakban és épületekben másodlagosan temették el, és a halott mellé útravalóul ételt és italáldozatot helyeztek. A halottak így az élőkkel a biológiai haláluk után is kapcsolatban állhattak, ami feltételezi azt is, hogy a család szerves részeként éltek tovább haláluk után is.

Az ikárvári jelenségek közül azokban, amelyek hasonlítottak, kevés kalcinátum és égett csontmaradvány került elő.⁶

Ismertetik a pontos építmény méreteket (5x6 m-es oszlopszerkezetes, vesszőfonatos és tapasztásos falkonstrukció, lekerekített négyszög alakú építményekkel, árulkodó paticsördékekkel). A betöltésekben díszítetlen és durva kerámia dominált, nem került viszont elő egyetlen tüzelőberendezés-nyom sem!

A lelőhelyen előkerült temetkezések mindegyike szórthamvas típusú volt, csontvázas temetkezés nem fordult elő!

A sírgödrök sekélyek, kis méretűek, és a sírgödrökbe urnát helyeztek. 1-1 nagyobb urnán és 11 kisebb edényen kívül mást nem helyeztek a halottak mellé.

2 sír esetében bronz ékszer, fibula, tű került elő, a hamvak mellett vastag, faszenes rétegben. A szórthamvas rítusú sír mélysége eltérő volt, és kiemelkedett mások közül. Leletei

⁴ Certosai bronz szitulák megjelenő, fején házu mátvivő nő ábrázolása

⁵ Mannersdorfi, mattersburgi, lorettói, hollabrunni temetkezések.

⁶ A cikk ezeket a jelenségeket profán dolgokhoz próbálja kötni.

között rozettadísztés, besimított, lecsüngő háromszögdíszes, árkolt bügyökdíszes, nagyméretű, polírozott, fekete színű edény volt.

Feltártak három, halomsírhoz kapcsolódó körárkot is (167.o.), melyeket a Hallstatt kori temetkezéshez tartozónak tekintettek. A kormeghatározást pedig az itt talált cserépdarabok segítségével végezték. Analógiaként az ausztriai Fanzhausen feltárt árokkeretes sírjait hozták a cikk írói. Az itt talált bronz öveleme az ikervári lelőhelyről sem hiányzik! A lelőhely komplexitása miatt a feltárás jelentőségét azzal is jelzik, hogy egy várható monografikus feldolgozásra, és annak részletességre is utalnak.

A cikk kifejti a korábban már említettek szerint a kincs jelentőségét is. „, A kincs maga a vaskori település egyik 2 méteres mélységű, 1,6 méteres átmérőjű, kerek alaprajzú, egyenes és lapos aljú, hengeres formájú gödrében helyezkedett el - ez az Ikervár, Pinkóci-dűlő 50. objektum (3. tábla).” –írják. (107. old.)

Természetesen nagy a jelentősége ezekben az esetekben az említettek szerint a restaurátorok munkájának is. (107. old)

Magát a kincset szondázással, óvatosan több irányból megbontva tárták fel, így in situ tudták megmutatni a pontos elhelyezkedést, analógiát szolgáltatva ezzel a további kutatások számára is. Mindezt a továbbiakban tudatos emberi tevékenységként nevezték és jelölték meg.

Bonyolultabb kérdésekre is utalt a cikk a továbbiakban. Ezek felvetése is fontos folyamat.

Említik a másodlagos - kauzális – információtartalom fogalmát, melyet kérdések sorával igyekeznek megvilágítani⁷:

- miért rejtették el magát a kincset?
- miért éppen oda rejtették, ahol megtaláltuk?
- miért olyan különös módon került elrejtésre az értékes tárgycsoport?
- ki/kik rejtette/ék el a kincset?
- ki/mi elől, milyen célból került elrejtésre vagy elraktározásra?

A harmadlagos - multidiszciplináris – információtartalom sem elhanyagolható kérdés!⁸

Így említi a cikk a tárgyakon, mint hordozón és rendkívül jó megőrző közegen megtalált és megőrzött szervesanyag-maradványokból nyert információ-többletet.

⁷ 108. old

⁸ 108. old.

Az in situ talált leleteket mintegy 5 kg –nak írja le, és a dunántúli vaskorkutatásunk és a Hallstatt-időszak máig napvilágot látott egyik legjelentősebb leleteként határozza meg.

A cikk jelentős hangsúlyt fektet a bronzkincs laboratóriumi feltárására és a komplex természettudományos és régészeti leletek módszerainak ismertetésére is. A munkacsoport tagjai között szerepelt például:

Bodor Elvira, Herbach Katalin, Ilon Gábor, Marton Erzsébet, Náfrádi Katalin, Páll Dávid Gergely, Sándorné Kovács Judit.

Az alapszámzással ellátott kincset többféle módon vizsgálták:

röntgen, MR és CT felvétel készült a szombathelyi Markusovszky Kórház

Diagnosztikai Osztályán. (110. old.)

A cikk a bontási szinteknek megfelelően részletes tájékoztatás ad a történekről, a vizsgálatok menetéről, és ismerteti a szükséges lépéseket. A felhasznált képanyag nagyszerűen mutatja be a leletek állapotát és minőségét, dokumentálva a régészeti és kémiai vizsgálatok minőségét, és megmutatva a vizsgálatok eredményeit is. (pl. 7. tábla, 112. old)

Vizsgáltak szervesanyag- és karbonáttartalmat, végeztek talajtani vizsgálatokat, archeobotanikai elemzésekkel, fitolitelemzésekkel, makrobotanikai kutatásokkal. Ennek eredményeit a 8. tábla ábráin láthatjuk.

A pollenanalitikai vizsgálatok eredményei után a cikk kitér a lehetséges funkcionális interpretációkra is, melyekben felhasználja a régészeti és természettudományos vizsgálatok eredményeit is. Az ikervári kincs üllőjét ötvös hagyatékaként jelöli meg. Pontos és részletes rajzokat láthatunk a tárgyak formájáról, állapotáról, melyek részletesen feltűntetik a motívumkincseket is. (120-121; 124. stb. old.)

A részletes ismertetések után már csak kevés helyet szentel a kronológiai meghatározásoknak, de ugyanilyen részletgazdagon jelöli meg illusztrációival a felsorolt és feldolgozott anyagokat. Ezek alapján az információk alapján a kincset, az Ikerváron előkerült bronzkincset a fent bemutatott lelet- és jelenségpárhuzamok alapján a vaskor középső időszakára, a HaD időszakra, még inkább annak az első felére, azaz a HaD1 időszakra keltezték.

A cikk a feldolgozáshoz jó minőségű, használható bibliográfiát használt fel, mely segíti a további kutatásokat és meghatározásokat is.

Sajnálatos módon mégis kicsit nehezebben áttekinthetőnek véltem az anyagot, szerkezeti tagolása és nyomdai elrendezése miatt. Talán ez a technikával is módosulni fog.

Lövey-Varga Éva

V. Szabó Gábor, Kincsek a föld alatt. Elrejtett bronzkori fémek nyomában.

In.: Anders, A.- Szabó, M. – Raczky, P. (szerk.): Régészeti dimenziók.

Tanulmányok az ELTE BTK régészettudományi Intézetének tudományos műhelyéből. L'Harmattan, Budapest, 2009. 123-138. old.

A Kincsek a föld alatt című cikket a szerző alapvetően három fő részre tagolta. a bevezető ismertetés után a szakrális vagy profán problémájával foglalkozik, majd pedig a veszélyben lévő bronzkincsekkel. A szakmai anyagot pedig a kutatás új pillanatainak ismertetése zárja.

Amint azt a szerző leírja, az európai bronzkort sokszor kiemelkedő minőségű bronz és arany tárgyakat magukba foglaló kincsleletek alkotják. A kontinensről a cikk írója szerint is már több ezer bronzkincset és depóleletet ismerünk, és megfigyelték az 1960-as évektől kezdve a régészettudományban, hogy regionális különbségeket mutatnak a depók tárgyösszetételei és a leletkombinációk. A leletek elterjedésében centrális zónákat lehet megállapítani, az értékesebb bronztárgyak a temetkezésekben jelennek meg. A publikáló szerint egyes helyeken a csak kardokat tartalmazó, másutt a szárnyasbalták dominanciáját mutató leletek, egyéb helyeken pedig a mívés ékszerek deponálása jellemző. A deponálási tradíciók meglétére és egyértelmű elkülönítésére a magyarországi térség nagyon is alkalmas terület, nagyszerűen mutatja, hogy többféle deponálási szokás alakult ki a Dunántúlon és a Tiszától keletre. A Dunántúlon elsősorban törött tárgyak és jelentős bronzlepleny formájában tárolt nyersanyag került a föld alá, a Tiszától keletre pedig fegyvereket, bronzedényeket, ékszereket tartalmaztak a leletek. Amint a cikk szerzője összegezi, Magyarország területéről 410, Erdélyből több, mint 360 kincslelet ismert. A cikk a bronzleletek súlyának és összetételének vizsgálatával is foglalkozik, nem csak a területi eloszlással, vagy a lelőhelyek ismertetésével. Kiemeli az ispánlakai, a felőri és a mezőbándi kincsleleteket, és felhívja a kiemelt múzeumi és gyűjtőköri kezelésre is a figyelmet az ismertetés. A kiegyezés utáni időszak fejlődésének következtében született meg Jóna András összefoglaló munkája, Kemenczei közvetítésével, 1965-ben, mely három kötetben közölte számos bronzkincs alapos bemutatását.

Szagrális vagy profán jellegük kérdését maga a szerző is igyekszik elkülöníteni, kiemelten kezelni a cikkben. Profán történelmi modellt állítanak magyarázatként az élre a leggyakrabban a kincsek magyarázására. Elsősorban háborús helyzetben rejtették el őket, értékmentő céllal. A klasszikus német iskola népmozgásokkal jellemzett bronzkori leírásai szerint a fegyveres konfliktusok eredményezik az értéktárgyak tömeges elrejtését. Ezekhez az elgondolásokhoz a cikk szerzője szerint sematizált történelmi modellekben gondolkodó kutatás egészen az 1980-as évekig ragaszkodott. A profán iskola másik vonulata a kincseket a fémműves mesterek elrejtett készleteinek, nyersanyag raktárainak, és a kereskedők ingyenes lerakatainak feltételezi. Erre a cikk szerzőjének leírása szerint is, utalhatnak a depókban levő nagy számban szereplő törött tárgyak, az ötvözet típus szerint szétválogatott eszközök és

ékszerek, valamint az öntecsek is, a rontott tárgyak jelenlétével. A széttört tárgyakat pedig a szállíthatósággal magyarázzák. Az északi területeken is szakrális céllal elrejtett nagyobb mennyiségű bronzkincs áldozati együttes. Ezekből nem vettek vissza használati tárgyként semmit, nem találtak ilyenre a kutatók példát még. A szerző a koraújkori időszakokból is jó példákat hoz a múltban élt emberek tetteinek magyarázatára.

Feltételezik a bronz isteni eredetét, ahogy az aranyét is. Ebből következően a feldolgozáshoz is különféle rituálék társulhattak, mint azt V. Szabó Gábor írja. Töröten is feláldozható értéket képviseltek. Általában a nyomok alapján tudatos feldarabolásról van szó, a legtöbb esetben. A vandál rongálás egy rituális cselekmény része lehetett, ahol az áldozati tárgyakat eksztatikus erőszakkal tördelték szét. Veszélyes, vagy rituálisan szennyezett tárgyakat is kivonhattak a forgalomból. A deponált és felhasznált tárgyak egész Európát átszövő csererendszer szerkezetét rajzolják ki. A kincsek keletkezésének és földre kerülésének magyarázatához a bennük található tárgyak összetétele és kapcsolatrendszere adhat magyarázatot, az eredeti leletössze függések minél pontosabb megismerésével, és fontos lehet a depóleletek geomorfológiai környezete is, a depón belüli tárgyak elhelyezési módjával együtt. Írja Soroceanu, Hansen és Fontinj alapján is, maga a szerző, aki a továbbiakban a fémkereső elterjedésére és használatára, és az ehhez kapcsolódó szokásokra is részletesen kitér a cikkében. A fémkeresősök nagy része sem fenyegetéssel, sem büntetéssel nem tántorítható el a kincskereséstől. Ez a munka viszont nagyrészt a régészetben komoly gondokat okoz, a kincsrablókkal egyetemben. A cikk megelőző módszerként a hivatalos fémkeresős beméréseket említi meg, az ELTE programjának ismertetése révén is. A mérések során kiemeli a GPS rendszer használatát és fontosságát is, az egyes leletek helyének meghatározásánál, hogy az utókorra pontos adatokat hagyassunk, melyek megfelelő következtetések levonására alkalmasak a jövőben is. A lelőhelyfelderítések több területen folytak a gyakorlati életben is, ilyen volt a Baks- Temetőpart ismertetése is, melyre figyelmet fordított. A régészeti objektumok kibontásával a depósarlókat, tokos- és szárnyasbaltákat, öntőlepenyt, fűrészt tartalmazó leletanyagot hoztak a felszínre. A leletek nagy részét ezekkel a módszerekkel az utolsó pillanatokban mentették meg a pusztulástól, enyészettől, és újrafelhasználástól, amivel értékes információk vesznének el az emberiség múltjának megismerésére vonatkozóan.

Ezekből a leírásokból is látszik, mennyire fontos lehet a számunkra, ha információk tömegét hagyjuk elenyészni, tönkretenni, vagy sokszor mulasztunk megtenni valamit.

A cikket érdemes elolvasni, és időről-időre átgondolni, felhasználni jó minőségű szakirodalmát, és összefüggő gondolatait, jó hivatkozásait.

Thank You for previewing this eBook

You can read the full version of this eBook in different formats:

- HTML (Free /Available to everyone)
- PDF / TXT (Available to V.I.P. members. Free Standard members can access up to 5 PDF/TXT eBooks per month each month)
- Epub & Mobipocket (Exclusive to V.I.P. members)

To download this full book, simply select the format you desire below

